

DUŠAN BIBER

Britanski udio u državnom udaru u Jugoslaviji 27. ožujka 1941.

Prvi koncept ovog referata bio je već napisan kada sam dobio izvanrednu knjigu Elisabeth Barker »British Policy in South-East Europe in the Second World War«, London, 1976. Sadržaj njezina sjajnog izvještaja i moga članka temelji se na istim britanskim izvorima. Kako ne bi došlo do ponavljanja, dat će samo dodatne obavijesti i istaknuti neke pojedinosti.

Britanski udio u državnom udaru 27. ožujka 1941. u Jugoslaviji već su davno otvoreno priznali prijašnji ministar za ekonomsko-privredno ratovanje Hugh Dalton i državni sekretar za vanjske poslove Anthony Eden.¹

Već 29. listopada 1940. P. M. Rose je zapisao: »... ako nismo uspjeli nagovoriti vladu da promijeni svoju politiku, mogli bismo barem uspjeti nagovoriti ljude da promijene svoju vladu. S tim u vezi vjerujem da sigurno raspoložemo i drugim oružjima, a sada je vrijeme da ih upotrijebimo«.²

Ono što ostaje da se istraži više-manje su tehnička pitanja britanskog udjela. Aktivnosti SOE ili, točnije, tadašnjeg SO 2 imale su drugorazrednu važnost za stvarno i konačno organiziranje udara. Već 11. ožujka 1941. načelnik južnog odjela u Ministarstvu vanjskih poslova Nichols je zapisao: »Prije izgleda kao da smo bacili naš novac, a SO 2 svoje napore«, kada je vidio razočaravajući izvještaj R. Campbella, britanskog poslanika u Beogradu, da su se opozicijske stranke okrenule prema unutrašnjoj politici, da su izigravale britanske napore i igrale dvostruku igru s njemačkim poslanstvom u Beogradu.³

Grčki kraj obavijestio je britanskog poslanika u Ateni o žalbama nekih jugoslavenskih političara, koji su pripadali drugim opozicijskim strankama, o tome da njima nije nikada bio ponuđen novac. Clutton je zapisao: »To je prljavo balkansko klevetanje«.⁴

Vrijedno je citirati mišljenje A. Edena u poruci predsjedniku vlade Winstonu Churchillu 21. ožujka 1941: »[...] jer čak i ako Jugoslavija potpiše sporazum s Njemačkom, ne moramo očajavati tako dugo dok jugoslavenska vlada ne prihvati vojne točke ugovora, a srpska se vojska odupre

¹ *Hugh Dalton*, *The Fateful Years, Memoirs 1931—1945*, London, 1975, str. 373, 375; *Anthony Eden*, *Memoirs, The Reckoning*, London, 1965, str. 227—228.

² Public Record Office (PRO), FO 371/25033, R 8072/415/92.

³ PRO, FO 371/29779, R 2270/115/67. Usp. *E. Barker*, op. cit., str. 91.

⁴ PRO, FO 371/30243, R 3310/1195/92.

svakom pokušaju Nijemaca da prođu preko jugoslavenskog područja... ako dođe do potpisivanja, učinit ćemo sve što možemo da umanjimo njegovu važnost i održimo Jugoslavena u igri.«⁵ Cvetkovićeva je vlada, bez sumnje, mislila slično, barem u to vrijeme.

Istog je dana britanski poslanik u Beogradu, R. Campbell, predlagao: »Pitanje ohrabrivanja državnog udara ovisi uvelike o razmatranjima naših vojnih zahtjeva.« Predsjednik vlade Winston Churchill sam je konačno odlučio ishod 22. ožujka i dao uputu Edenu: »To morate srediti u Kairu. Meni se čini važnijim da se Jugoslavija uvuče u rat na bilo koji način, nego da se dobije nekoliko dana na solunskom frontu. Postupajte kako smatrate da je najbolje.«⁶

Eden je 21. ožujka još želio »da zna više o praktičnoj mogućnosti državnog udara« koji »bi se morao prirediti u trenutku reagiranja na potpisivanje...«⁷ Ali čini se da je odluka već donijeta u Londonu istog dana. Bilješka u Daltonovu Dnevniku 21. ožujka 1941. glasi: »Poslan brzopjav da se upotrijebe sva sredstva za izvršenje prevrata.«⁸

U skladu s tim Eden je 23. ožujka dao upute R. Campbellu, britanskom poslaniku u Beogradu, ako »[...] je potreba za akcijom tako hitna da se ne možete sa mnom konzultirati, imate moje puno ovlaštenje da djelujete kako prosudite da je najbolje.«⁹ Idući dan dao mu je »puno ovlaštenje... da podupre promjenu vlade ili režima makar i državnim udarom«. Nichols je zabilježio: »Ovog jutra poslan je brzopjav i predstavniku SOE u Beogradu u kojem mu se kaže da svim snagama pomogne pošto se posavjetuje s poslanikom.«¹⁰

E. Barker ima pravo kada zaključuje da su najvažnije i presudne »u odlučnom trenutku« bile veze zrakoplovnog atašea, pukovnika avijacije, a ne veze SOE.¹¹ Nevolja je u tome da je tek 10 posto dokumenata fascikla W. O. 201/1575 (Britanska misija za vezu br. 20 Jugoslavija, vojnog glavnog štaba srednjoistočnih snaga) za razdoblje od veljače do travnja 1941. sada dostupno javnosti. U početku nije bilo posebnih ograničenja koja se spominju u vodiču, ali stanovito vrijeme poslije 1972. ovaj je fond, kao i mnogi drugi, bio temeljito očišćen bez ikakva objašnjenja. Može se sa sigurnošću pretpostaviti da su u tim dokumentima sada zatvoreni ili zadržani čak i neki izvještaji inače dostupni u općoj korespondenciji Ministarstva vanjskih poslova FO/371 u Državnom arhivu (Public Record Office).

Britanski je zrakoplovni ataše, naravno, redovito izvještavao direktora obavještajne službe u Ministarstvu zrakoplovstva. Prilično čudnovato, u

⁵ PRO, FO 371/30217, R 2860/161/92.

⁶ PRO, FO 371/30253, R 2854/2706/92; PREM 3 510/11, str. 370. Potcrtanu, najvažniju rečenicu, E. Barker je izostavila, op. cit., str. 92. W. Churchill predložio je 21. ožujka da se objavi novost kako je Stojadinović pod britanskim nadzorom. »To bi pomoglo da se razljute Nijemci i kompromitira Palsy.« [knez Pavle] (PREM 3, 510/3, str. 62)

⁷ PRO, FO 371/30253, R 2871/2706/92.

⁸ E. Barker, op. cit., str. 92. Usp. H. Dalton, op. cit., str. 373.

⁹ PRO, FO 371/30253, R 2869/2706/92.

¹⁰ PRO, FO 371/30253, R 2916/2706/92.

¹¹ E. Barker, op. cit., str. 92.

PRO, fond AIR 8/552, nema nikakvih izvještaja o koracima poduzetim prije udara! Zrakoplovni ataše izvijestio je 26. ožujka putem diplomatskih kanala da se na vlastiti zahtjev sastao s generalom Simovićem »vodom organizacije koja je namjeravala da izvede državni udar«. Prema njegovu izvještaju, Simović je bio »oprezan u svojim izjavama«, ali je proricao da se »na državni udar neće čekati više od nekoliko dana« i »da će Jugoslavija ući u rat s Albanijom odmah poslije državnog udara i neizbježno protiv Njemačke i Bugarske unutar nekoliko dana«. Prilično iznenađujuće, Simović je »odgovorio da su knez namjesnik pa čak i predsjednik vlade izgledali vrlo potišteno zbog potpisivanja sporazuma«. Zrakoplovni je ataše dodao: »To može značiti da knez namjesnik namjerava ostati na vlasti u slučaju da vlada bude svrgnuta.«¹²

Usprkos tvrdnji britanskog zrakoplovnog atašea da je ovaj »sastanak bio pripremljen u velikoj tajnosti«, njemački je poslanik u Beogradu, Viktor von Heeren, sa zadovoljstvom obavijestio o sastanku Auswärtiges Amt u Berlinu odmah istog dana.¹³ U svojim poslijeratnim memoarima general Simović je tvrdio da je on primio britanskog zrakoplovnog atašea poslijepodne (zapravo ujutro) i da nije razotkrio bilo kakve planove niti čak natuknuo o idejama o državnom udaru.¹⁴

Pet dana kasnije, 31. ožujka, zrakoplovni ataše, pukovnik avijacije Macdonald, je izvijestio: »Sada kada je jugoslavenski državni udar izvršen, postoje brojne priče o tome kako je bio organiziran i čijom zaslugom. Mnoge od ovih priča očito su izmišljotine iz sasvim sebičnih motiva. Glavni organizator državnog udara bio je general Mirković, načelnik štaba zrakoplovstva, s kojim sam bio u bliskom dodiru; prije i za vrijeme ovih događaja bio je moj osobni prijatelj više od dvije godine [...] General Simović je pristao da preuzme svoju novu ulogu, ali nije bio dobro upoznat s pojedinostima u pozadini državnog udara [...] smion posao za mali broj hrabrih osoba [...] od goleme vrijednosti za nas.«¹⁵

Ipak je zrakoplovni ataše imao prvi dugi razgovor s generalom Borom Mirkovićem tek 2. travnja. Brza akcija jugoslavenske vojske u Albaniji bila je obećana. Obavijest koju je dao britanski zrakoplovni ataše smatrali su u Ministarstvu vanjskih poslova »obmanjujućom« i »neiskrenom«. Prema bilješci Ministarstva vanjskih poslova »Ministarstvo zrakoplovstva nema visoko mišljenje o sposobnostima ili karakteru ovog oficira.«¹⁶

U kratkoj bilješci o Simoviću, pripremljenoj pri njegovu prvom susretu s predsjednikom vlade Winstonom Churchillom, tvrdi se: »Začetnici državnog udara nagovorili su ga da preuzme službu predsjednika vlade u

¹² PRO, FO 371/30253, R 3071/2706/92.

¹³ Dokumente zum Konflikt mit Jugoslawien und Griechenland, Berlin, 1941, br. 75, cit. prema: *Ferdo Čulinović*, Dvadesetsedmi mart, Zagreb, 1965, str. 247.

¹⁴ Vojnoistorijski institut Beograd (VII), Simovićevi memoari, kutija 8, broj 16, str. 257, 2/1-181. Prema Simoviću, on je primio Macdonalda nakon pet sati poslijepodne. »Po držanju istoga izgledalo mi je, da mu je B. Mirković, koga je prethodno posetio, saopštio za predstojeću akciju i da je on došao k meni za potvrdu te vesti, da bi dostavio Londonu. Međutim, ja mu nisam o tome ništa rekao i pravio se kao da se ništa ne priprema«, pisao je Simović.

¹⁵ PRO, FO 371/30209, R 3711/73/92.

¹⁶ FO 371/30208, R 3397/73/92.

slučaju neuspjeha državnog udara, ali ne može se smatrati da je on sam imao neku vodeću ulogu u stvarnoj organizaciji i provođenju udara.«¹⁷

No prema izvještaju MIR-a od 5. svibnja 1940. o »Misiji u sjeni« u Jugoslaviji, uspostavljeni su »izvanredni odnosi« s generalom Simovićem 1939. kada je ovaj bio načelnik jugoslavenskog generalštaba. Zato se mora žaliti njegovo »nesretno zamjenjivanje«.¹⁸

General Dušan Simović je kasnije, 17. ožujka 1942, pošto je smijenjen s dužnosti premijera, pisao Edenu: »Svjestan sam da su izvjesne osobe bile u dodiru s britanskim izvorima u Jugoslaviji i da su poslije državnog udara primile od njih velike iznose. Ali ti ljudi nisu imali apsolutno nikakve veze ni s udarom ni s onima koji su ga proveli.«¹⁹

Međutim, danas znamo da je od srpnja 1940. Srpska zemljoradnička stranka vjerojatno primala novčanu pomoć od 5.000 funti mjesečno (oko milijun ondašnjih dinara).²⁰

Bilo bi vrijedno razmotriti i drugo pitanje, tj. što su zapravo očekivali Britanci od jugoslavenske (ili srpske) vojske ako bi Jugoslavija mogla biti ili bila gurnuta u rat. Nijemci su, bez sumnje, precijenili jugoslavensku vojnu snagu. Na konferenciji u njemačkom ministarstvu za propagandu u Berlinu ministar Joseph Goebbels izjavio je 6. travnja 1941: »Sam Führer procjenjuje trajanje cijele operacije na oko dva mjeseca. Osobno vjerujem da će biti vjerojatno kraća [...] u brdovitim predjelima vjerojatno ćemo naići na vrlo snažan i možda divlji partizanski otpor, iako — Führer je čvrsto odlučio da to učini — ga treba slomiti najbrutalnijim mjerama, sličnim onima koje su primijenjene u Poljskoj.«²¹

Slično je mislio i Winston Churchill: »Ne vidimo zašto bi kralj ili vlada napustili zemlju koja je prostrana, brdovita i puna naoružanih ljudi. Njemački tenkovi se, bez sumnje, mogu kretati cestama i putovima, ali da bi pobijedili srpske armije, oni moraju dovesti pješadiju. Tada će imati priliku da ih ubiju. Svakako bi trebalo da mladi kralj i ministri imaju svoju ulogu u tome«, obavijestio je W. Churchill R. Campbella 13. travnja.²²

Britanski vojni ataše, potpukovnik C. S. Clarke, opisujući jugoslavenske strateške probleme, pisao je 6. siječnja 1941: »Jugoslaveni, a to se naročito odnosi na Srbe, čvrsto vjeruju kako SSSR neće dopustiti da njihovu zemlju pregaze Nijemci. Teško je vidjeti, međutim, kako bi Rusi doista mogli spriječiti da se to dogodi. Štoviše, može se sa sigurnošću pretpostaviti da će SSSR poduzeti akciju samo ako i kada to njemu bude odgovaralo. Kada je riječ o Velikoj Britaniji, ne čini se vjerojatnim da bi ona bila

¹⁷ PRO, FO 371/30218, R 5903/162/92. Usp. polemičku tvrdnju Simovića i Mirkovića u srpskom izdanju knjige *J. B. Hoptnera*, *Jugoslavija u krizi 1934–1941*, str. 420–429, i *Martina L. van Creveld*, *Hitler's Strategy 1940–1941, The Balkan Clue*, Cambridge UP, London, 1973, str. 142.

¹⁸ PRO, FO 371/25033, R 6186/415/92.

¹⁹ PRO, FO 371/33441, R 1981/12/92.

²⁰ *E. Barker*, op. cit., str. 45.

²¹ *Willy A. Boelcke*, *The Secret Conferences of Dr. Goebbels, October 1939 – March 1943*, London (bez godine), str. 131.

²² *Winston Churchill*, *The Second World War, III, The Grand Alliance*, London, 1950, str. 197. Original u PRO, PREM 3 309/3.

sposobna, u svakom slučaju za izvjesno vrijeme koje dolazi, da učini više za Jugoslaviju nego što je učinila za Grčku [...]»

»Ako jugoslavenska vlada odluči da se suprotstavi njemačkom napredovanju na Balkanu, postoji svaki razlog da se vjeruje da će se vojska, bez obzira na njezinu inferiornost u svemu, osim u hrabrosti, boriti do kraja. Sva dobro poznata vještina Srba u umijeću gerilskog ratovanja bit će dovedena u igru da bi se uklonila neizbježna okupacija koliko je to duže moguće; a kada ta okupacija postane stvarnost, i aktivan i pasivan otpor nastaviti će se dok traje i rat.«²³

Kada se kasnije u Ministarstvu vanjskih poslova analizirala isprika kneza Pavla u pismu datiranom 18. kolovoza 1941. i naslovljenom vojvodi od Kenta, P. Dixon je zapisao 11. prosinca 1941: »Objašnjenja kneza Pavla su potpuno neuvjerljiva [...]. Izbijanje pobune u Bosni, Srbiji i Crnoj Gori je daljnje pobijanje tvrdnje kneza Pavla.«²⁴ Ali, možda bi valjalo primijetiti, ovu pobunu nije pokrenula niti vodila jugoslavenska vlada, kao što se očekivalo i nadalo.

Nema sumnje da je britanski vojni ataše, potpukovnik C. S. Clarke, imao pravo kada je izvijestio već 2. siječnja 1940: »Ako, prema tome, Jugoslavija ikada bude uvučena u katastrofu u budućem ratu, najveći dio odgovornosti morat će se pripisati generalštabu.« Primijetio je »tvrdoglavost, apatiju i korupciju u visokim vojnim krugovima [...] krajnje konzervativnima i ponosnima.«²⁵ Druga analiza 21. listopada 1940. pripremljena za Ratni kabinet glasi: »Mada obrana Jugoslavije ima znatnih prirodnih prednosti, a jugoslavenska vojska visokih borbenih kvaliteta, vjerojatno je da će one biti nadmašene njezinim nedostatkom u protuavionskoj i protutenkovskoj opremi i njezinim malim zračnim snagama.«²⁶

Eden je brzojavio R. Campbellu 27. ožujka 1941: »Najtoplije čestitke na vašem udjelu u ovom najsretnijem obratu događaja.«²⁷ Ali posljedice državnog udara bile su vrlo brzo krajnje razočaravajuće s britanskog stajališta. Smatram da se možemo složiti s E. Barker da je nova Simovićeve vlada »nastavila politiku kneza Pavla stvarno bez izmjene.«²⁸

»Za moj ukus u novoj vladi ima i suviše mnogo starih stranačkih kljuseteta. Oni su izvan službe već mnogo godina i u nekoliko su slučajeva stekli ogorčenost i osobne predrasude i nemaju dodira sa stvarnošću«, izvijestio je R. Campbell 28. ožujka.²⁹ Valja napomenuti da je isti dan, 3. travnja 1941, kada je Vladko Maček konačno odlučio da uđe u Simovićeveu vladu kao potpredsjednik, general Simović zatražio da se knez Pavle udalji iz Atene i pošalje natrag Milan Stojadinović, kojeg je Cvetkovićeve vlada predala britanskom nadzoru.

»On me može uvjeriti da Stojadinović uopće nije opasan čovjek, on je samo provodio politiku kneza Pavla, tj. politiku približavanja Njemačkoj

²³ PRO, FO 371/30210, R 4304/73/92.

²⁴ PRO, FO 371/30255, R 10412/2752/92.

²⁵ PRO, FO 371/25023, R 508/10/92.

²⁶ PRO, FO 371/24982, R 8227/5/67, JP (40) 567.

²⁷ PRO, FO 371/30207, R 3133/73/92.

²⁸ E. Barker, op. cit., str. 93, 104–105.

²⁹ PRO, FO 371/30225, R 3170/297/92.

i Italiji i tada postao uobražen [...] Bio je površan i moglo ga se lako nadzirati. Bio je njegov prijatelj i [Simović] bi odgovarao za to.« Ne začuđuje da je predsjednik vlade Winston Churchill zapisao: »Ni u kojem slučaju predati Stojadinovića, a ponajmanje iz razloga [...] da bi mogao čak biti koristan za kontakte s Njemačkom.«³⁰

Tajnovita bilješka u rukopisu generala Simovića, koja je kasnije izazvala tako mnogo komplikacija i neugodnosti 1945. kada je Simović bio predložen kao kandidat za člana jugoslavenskog kraljevskog namjesništva,³¹ glasi:

- »1. Nikakvo prijateljstvo bilo kakve vrste s Velikom Britanijom.
2. S obzirom na ovo, benevolentna neutralnost prema Njemačkoj.
3. Kao posljedica zaštititi talijansko lijevo krilo u Albaniji i njemačko desno krilo u Bugarskoj.
4. Zauzeti Solun kako bi se spriječile sve snage neprijateljski raspoložene prema Njemačkoj da uđu u grad.«³²

Prema Simovićevim memoarima, njegova je vlada 4. travnja raspravljala o Mussolinijevoj ponudi da posreduje. Odlučeno je da potpredsjednik, Slobodan Jovanović, ode u Rim, a ministar vanjskih poslova, Momčilo Ninčić, u Berlin. Ministri Milan Grol, Boško Jevtić i Jovo Banjanin dali su nekoliko prijedloga i Simović ih je pribilježio. Ministar Ninčić je želio prepisati ovu bilješku, ali je nikada nije vratio Simoviću.³³

Ipak, valja napomenuti da je načelnik jugoslavenskog generalštaba, armijski general Petar Kosić, 26. ožujka »uzevši u obzir vanjsko-političku situaciju« potpisao i poslao generalu Petru Pešiću, ministru rata, nacrt rasporeda mobilizacije. Idući dan taj je raspored uredno potpisao novi ministar, general Bogoljub Ilić. Jedina izmjena bio je novi datum, 1. travnja umjesto 3. travnja.³⁴

Poznata parola »Bolje rat nego pakt« u masovnim demonstracijama na beogradskim ulicama 27. ožujka 1941. zapravo se prvi put čula u Skopju već dva dana ranije, 25. ožujka između 19 i 20 sati, a ponovljena je slijedeći dan ujutro s dodatnom izrekom: »Želimo rat.«³⁵ Mogli bismo pretpostavljati da je SOE imala veze s ovom posebnom parolom, koju sigurno nikada nisu po direktivi ni prihvatili ni izvikivali članovi Komunističke partije Jugoslavije.³⁶

³⁰ PRO, FO 371/30251, R 3479/2477/92; FO 371/30255, R 3493/2752/92.

³¹ PRO, FO 371/48862, R 2617, R 2618/130/92; FO 371/44863, R 2849/130/92. Usp. D. Biber, Kompromitujući dokumenti, *Vjesnik u srijedu*, Zagreb, br. 1115, 19/9/1973, str. 25.

³² PRO, FO 371/33476, R 6249/374/92.

³³ VII, 3/1–388, Simovićevi memoari.

³⁴ VII, 223–11, broj 17.

³⁵ VII, 37/4–12, 46/4–12, broj 17.

³⁶ Štampani letak Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije od 30. ožujka 1941. glasi: »Narodima Jugoslavije preti opasnost s jedne strane od kapitulantskih i izdajničkih elemenata [...] a s druge strane od razularenih engleskih ratnih hušakača i velikosrpskih šovinista koji sa svojim provokacijama guraju zemlju u ratni pokolj.« Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju 27. ožujka 1941. raspačao je letak među vojnicima u Beogradu u kojem se traži sporazum o međusobnoj pomoći sa Sovjetskim Savezom. Neke od parola glase: »Dole agenti engleskog i nemačkog imperijalizma! Dole imperijalistički rat! Živeo mir i nezavisnost naših naroda!« (VII, broj 17, 3/1–2, 31/1–2a)

SOE se koristila osobnim vezama članova nove Simovićeve vlade »i snagama iza nje, naročito Tupanjaninom i Trifunovićem, da pomogne politiku vlade njegova veličanstva«. Osjećalo se da se zahtijeva stalan pritisak i trebalo je poduzeti mjere za uništenje cestovnih i željezničkih prometnica između Niša i Caribroda i u Velesu u dolini Vardara, za rušenje mostova u Mariboru i Beogradu, za blokadu Dunava. Vršile su se pripreme za širenje sabotaza nakon okupacije. Planirano je postavljanje cjelokupnog sistema radio-veza kroz stanice Sušak, Ljubljana, Maribor, Beograd, Sarajevo, Niš i Skopje kao i gerilsko ratovanje u sjevernoj Albaniji i sabotaza željeznica u Bugarskoj.³⁷

Prema jednoj službenoj jugoslavenskoj poslijeratnoj rekonstrukciji deset godina kasnije, koja se temeljila na različitim tvrdnjama, uvečer 25. ožujka 1941. pomoćnik zrakoplovnog atašea, Thomas Mapplebeck, tajno se sastao sa skupinom jugoslavenskih oficira na cesti prema Avali u Beogradu. Dr Radivoje Vukčević, beogradski odvjetnik (koji je održavao prisne veze s njemačkim generalnim konzulom Franzom Neuhausenom, a bio je zapravo britanski agent, kako se tvrdilo u tom izvještaju) i njegov brat tajno su se sastali s generalima Dušanom Simovićem i Bogoljubom Ilićem, majorom Kneževićem i drugima u Vukčevićevu stanu 25. i 26. ožujka 1941. Generala Boru Mirkovića navodno je financirao britanski zrakoplovni ataše Macdonald. Milan Antić, ministar dvora, izjavio je da ga je obavijestila američka ambasada (sic!) u Beogradu kako general Bora Mirković vrši pripreme za neke važne akcije.³⁸

Da zaključimo. Britansko sudjelovanje u državnom udaru u Jugoslaviji 27. ožujka 1941. je izvan svake sumnje. Čini se, međutim, da ono nije bilo odlučujući činilac. Odlučujući dokaz na kojem bi se temeljio konačan odgovor na ovo pitanje, na žalost, nalazi se u britanskom državnom arhivu (Public Record Office) i nije dostupan javnosti.

³⁷ PRO, FO 371/30213, R 3466/114/92.

³⁸ VII, broj 16, 19/2-2, 27. mart 1941. godine, 37 stranica, UDB FNRJ – III odeljenje, Beograd, 23. ožujka 1951. Uglješa Popović (ibid. 29/2-2) je zaključio: »[...] ipak se ne može reći da je Engleska ili bilo koja druga sila imala presudan utjecaj na pripremu i izvršenje državnog udara [...] Prema tome, 27. mart 1941. godine predstavlja preteču državnog i društvenog uređenja Nove Jugoslavije.«

Aleksandar Ranković (*Borba*, 27. ožujka 1951) je u emisiji Radio-Beograda izjavio: »[...] parola »Bolje rat nego pakt« [...] značila [je] bojni poklik svim slobodoljubivim ljudima za nepokolebljivu borbu protiv beogradske profašističke vlade, za odbranu nezavisnosti i slobode [...] Dvadesetsedmi mart je bio nagoveštaj i početak onih slavnih julskih dana.«

Britanski ambasador u Beogradu Stevenson je 27. ožujka 1945 (FO 371/48865, R 5803/130/92) komentirao proslave u Beogradu. Pisao je: »Partizani na taj način pokušavaju iskoristiti ponos koji se osjećao u Srbiji u događajima 27. ožujka, da bi povećali ugled svog pokreta i povezali ga čvršće sa srpskom tradicijom. Možda je također značajno da članak u *Borbi*, dok se osvrće na primjer Sovjetskog Saveza da ohrabri jugoslavenski narod na oružani ustanak, ne spominje utjecaj koji je imala Velika Britanija u događajima 27. ožujka.«